

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه ششم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...)، می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیامهایی که بدون این فعالیتها میسر نیست، و البته فراموش نمی کنیم که کلاسهای داستان نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکانمان را هر چه زیباتر، رنگارنگتر و غنی تر کنیم و با قدرت داستان نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آنها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

مکان در داستان

هر ماجرا و واقعه‌ای برای رخ دادن، نیاز به مکانی دارد. مکان بخش مهمی از داستان است. تغییر مکان در بسیاری از مواقع داستان را با چالش روبه‌رو می‌کند. برای مثال اگر داستان کدو قلقله‌زن در بیابان اتفاق بیفتد، دیگر شیر و ببر و گرگ در کار نخواهد بود. و یا تصور کنید اگر چوپان دروغگو در شهر زندگی می‌کرد، آن وقت کجا گله را برای چرا می‌برد؟! طراحی مکان مناسب برای قصه لازم است.

حتی اگر برای داستان‌تان مکانی خیالی ترسیم کنید، پس از نگارش داستان، آن مکان واقعی می‌شود. شما این کار را با مکان انجام می‌دهید و به آن واقعیت می‌بخشید.

از بچه‌ها بخواهید برای هر کدام از عناوین زیر، سه مکان بنویسند:

- دوست داشتنی و جذاب‌ترین مکانی که دیدند یا می‌توانند تصور کنند.
- ترسناک‌ترین مکانی که دیدند یا می‌توانند تصور کنند.
- عجیب‌ترین مکانی که دیدند یا می‌توانند تصور کنند.

سپس از آن‌ها بخواهید از بین تمام مکان‌های فوق یکی را انتخاب کنند و روی کاغذ آن را توصیف کنند. به دانش آموزان‌تان بگویید چشم‌هایشان را ببندند و فکر کنند وارد آن مکان شدند. چه چیزهایی می‌بینند؟ آن مکان کجاست؟ هوا چه طور است؟ چه صداهایی شنیده می‌شود؟ نور کم است یا زیاد؟ هوا سرد است یا گرم؟ آن‌جا حس خوبی دارند یا نه؟! سپس توصیف‌های بچه‌ها را بخوانید و از آن‌ها بخواهید در مورد متن‌های همدیگر گفت‌وگو کنند.

تمرین:

۱/ لیستی از انواع داستان روی تخته بنویسید و از بچه‌ها بخواهید آن را در دفترشان بنویسند.

داستان خیالی - داستان علمی - داستان ترسناک - داستان پلیسی - داستان قدیمی

سپس لیستی از مکان‌های مختلف را روی تخته بنویسید و از دانش آموزان‌تان بخواهید به تشخیص خودشان هر کدام را مقابل یکی از انواع داستانی بنویسند. در پایان از بچه‌ها بخواهید لیست‌های‌شان را باهم مقایسه کنند. ممکن است بچه‌ها، بعضی مکان‌ها را در لیست‌های متفاوتی نسبت به هم گذاشته باشند. از آن‌ها بپرسید دلیل ارتباط دادن این مکان با این نوع داستانی چه بوده است؟!

جنگل تاریک - خانه‌ی قدیمی - آزمایشگاه مرموز - سیاه‌چال قدیمی - سیاره‌ی ماه - کوچه پس کوچه‌های شهر - جزیره‌ی وسط دریا - مدرسه‌ی شبانه روزی - سرزمین کیک‌ها - کشتی دزدان دریایی - موزه‌ی دایناسورها - ساحل دریا - قصر پادشاه - کلبه‌ای روی ابرها - داخل کمد اسباب بازی‌ها - (می‌توانید مکان‌های متنوعی اضافه کنید)

۲/ از بچه‌ها بخواهید چشمان‌شان را ببندند و خانه‌ی خودشان را در مکان مورد علاقه‌شان ببینند. از آن‌ها بخواهید چند جمله در مورد آن مکان بنویسند.

سپس این تمرین را برای هفته‌ی بعد با خودشان بیاورند:

خانه‌ی خودتان را در مکان مورد علاقه‌تان تصور کنید و از آن‌جا نامه‌ای برای هم‌کلاسی‌ها بنویسید. آن‌ها دوست دارند بدانند خانه‌ی شما کجا و چه شکلی است. برای‌شان در نامه از خانه‌تان بنویسید.

زمان و مکان در داستان

زمان دیگر عنصر مهم داستان است که به اندازه‌ی مکان اهمیت دارد. ما به دو شکل می‌توانیم به زمان نگاه کنیم. یکی این که هریک از ماجراها در چه زمانی از شبانه روز اتفاق می‌افتد؟ در روز یا شب؟ در ابتدای شب یا نیمه‌ی شب؟ صبح، یا ظهر و یا عصر؟ نگاه دیگر می‌تواند به دوره‌ی زمانی باشد. قصه‌ای که در زمان حال اتفاق می‌افتد با ماجرای که در گذشته یا آینده رخ می‌دهد متفاوت است. امکانات، پیشرفت تکنولوژی، ابزارهایی که شخصیت‌ها از آن استفاده می‌کنند، سالم بودن یا نبودن برخی ابنیه‌ی تاریخی و متغیرهای متفاوت دیگری در زمان هستند که می‌توانند در قصه تاثیرگذار باشند.

از بچه‌ها بخواهید تصویری از یک ماشین زمان در دفترشان نقاشی کنند. به آن‌ها بگویید اگر خودشان این ماشین زمان را اختراع می‌کردند، دوست داشتند چه شکلی باشد؟!

سپس به آن‌ها بگویید که قرار است با این ماشین زمان به زمان گذشته یا آینده سفر کنند. ابتدا به این مساله فکر کنند. به کدام زمان و کجا می‌خواهند بروند؟ هدفشان چیست؟ آیا می‌خواهند رازی را در گذشته یا آینده کشف کنند؟ فناوری زمان آینده را با خودشان بیاورند و یا چیزی را در گذشته تغییر بدهند؟ آیا می‌خواهند با آدم‌های معروف زمان گذشته روبه‌رو می‌شوند و چیزی به آن‌ها بگویند؟ دانش آموزان با پاسخ به این سوالات تجربه‌ی سفرشان در زمان را بنویسند و در پایان برای همدیگر بخوانند. سپس به آن‌ها کمک کنید تا ماجراهای متفاوت‌شان را تحلیل و بررسی کنند.

تمرین:

۱/ لیستی از ماجراها، و زمان‌های مختلف را برای بچه‌ها طراحی کنید. سپس از آن‌ها بخواهید موارد مرتبط را به هم وصل کنند.

لیست ماجراها:

- سوار بر دمپایی پرنده‌اش شد و به سمت خانه پرواز کرد.
- شمشیر را برداشت و به جنگ دشمنانش رفت.
- دیرش شده بود. به همین خاطر مجبور شد تاکسی بگیرد.
- او با همسایه‌اش بر سر غار دعواش شد. همسایه می‌گفت من زودتر این غار را پیدا کردم.

لیست زمان‌ها:

- انسان‌های اولیه
- صد سال آینده
- دوپست سال گذشته
- زمان دایناسورها
- زمان حال

۲/ لیستی از زمان‌ها و مکان‌های مختلف طراحی کنید و از بچه‌ها بخواهید یک مورد از آن‌ها را برای نگارش داستان‌شان انتخاب کنند. سپس به آن‌ها بگویید تا هفته‌ی آینده تحقیقی در مورد مکان و زمان مورد نظر انجام بدهند و با خودش به کلاس بیاورند. آن‌ها می‌توانند برای این کار از راه‌های مختلفی استفاده کنند: از پرس و جو، مطالعه، جست‌وجو در اینترنت و یا هر راه دیگری.

- قصه‌ای در زمان جنگ ایران و عراق، در خوزستان.
- قصه‌ای در زمان هخامنشیان در تخت جمشید.
- قصه‌ای در زمان حال، در قطب جنوب.
- قصه‌ای در پنجاه سال آینده، در تهران.
- قصه‌ای در دویست سال آینده، در مریخ.